

ƏDƏBİYYATSÜNASLIQ - ЛИТЕРАТУРОВОБЕДЕНИЕ**Abdulla Abasov²²****BİR KÖNÜLDƏ BİR DÜNYA**

Klassik ənənələrlə bağlı olan Azərbaycan ədəbiyyatı, xüsusilə müasir poeziyamız, ideya-məzmun, ümumən tematika cəhətdən sürətli inkişaf prosesi keçirsə də, üslub və sənətkarlıq baxımından daha çox lirik-romantik xarakteri ilə diqqəti cəlb edir. Zamanın bədii inkişaf axınına, ədəbi proseslərin tələb və ehtiyaclarına, xüsusilə də son illərdə oxucuların lirik-romantik-emosional hiss və düşüncələrə artan maraq və həvəslərinə rəğmən iri həcmli, tutalım ki, poema janrına münasibət nisbətən zəifləmiş, bunun əksinə olaraq müasir nəğmə-mahnı mətnli şeirlərdə lirik-romantik üslub güclənmişdir. Respublikamızın mədəni-iqtisadi və sosial səviyyəsi ilə bağlı olan belə bir poetik inkişaf sürəti nəticəsində yaranan şeir – “nəğmə poeziyası” o demək deyildir ki, şairlərimizin poema yazmaq bacarığı zəifləmiş, həvəs və maraqları azalmışdır, əsla yox! Müasir şeiri, nəğmə poeziyasını yaradan gənc və orta nəsil ustad sənətkarlarımızın; B.Vahabzadə, B.Azəroğlu, N.Xəzri, İ.Səfərli, H.Arif, N.Həsənzadə, F.Sadiq, C.Novruz, F.Qoca, M.Araz və digərlərinin nəğmə mətnli şeirləri ilə yanaşı elə qüdrətli poemaları da var ki, artıq onlar bu gün üçün nümunəvi – aktual olmaqla klassikləşiblər. Söhbət, ümumən bədii ədəbiyyatın – şeirin istiqamətinin müasir – müstəqil Azərbaycanın iqtisadi – siyasi – mədəni və qüdrətli inkişaf sürətinə uyğun yeniləşməsi, istiqamət almasından gedir.

Azərbaycan şeiri həmişə olduğu kimi, indi də güclüdür. Ustad müasir şairlərimiz klassik mədəni irsimizin, xüsusilə də XX əsrin 60-cı illərindən qazandıqları ideya-məzmun-tematika təcrübə yoluna sadıq qalaraq, sinkretik yaradıcılıq fəaliyyətlərini uğurla davam və inkişaf etdirirlər. Onların poeziyası, mahnı mətnli şeirləri nəinki mövzu-ideya-məzmun baxımından bütövlükdə bədii ləyaqəti, ədəb-ərkanı ilə insan-zaman münasibətlərinə ünvanlandığı üçün əbədiləşib – klassikləşib. B.Vahabzadə, N.Xəzri, İ.Səfərli, H.Arif, N.Həsənzadə, C.Novruz, F.Sadiq, F.Qoca, M.Araz, Z.Yaqub, N.Kəsəmənlinin poeziyası, mahnı-nəğmə mətnli şeirləri ötən günlərlə müasir zamanın – insanın ruhuna ünvanlandığı üçün bu gün də müasirdir, sabah üçün də, əbədi olaraq müasir olacaq. Bu sənətkarların əbədilik hüququ qazanan poeziyası – xüsusilə nəğmə-mahnı şeirləri sağlam arzular, qüdrətli hiss və duyğular, nəcib-kövrək əxlaq və tərbiyə, mənəvi kamillik – gözəllik məsələlərinə, tanrı ruhuna və haqqına bağlı olduğu üçün əbədi olaraq poetik sərvətlər hüququ qazanıb. “Gözlərim görməsə Göygölü verin”, “Külək”, “Məhəbbət”, “Cavanlığım”, “Tələbəlik illəri”, “Bir ürək sındırmışam”, “Gözümün nuru canım Ana”, “Göy göyərçin qanadlıdır – bizim Bakı gecələri”, “Dünya sənin, dünya mənim, dünya heç kimin”, “Sən də getdin yağdı yağışlar”, “Bir bulağın iki gözü, biri sənsən, biri mən” və daha nə qədər bu qəbildən olan yüksək mahnı mətnli şeirləri kim unudar. Bu əsərlərdə poeziya ilə musiqinin vəhdəti daimi və əbədidir. Belə qarşılıqlı yaradıcılıq əlaqələrində şerlə musiqinin, şairlə bəstəkarın ruhu böyük oxucu kütləsinin istək və arzuları ilə birləşərək vahid bir bütövlük yaradır. Hiss edirsən ki, belə şeirləri, mahnı mətnlərini yazan şairlər də bəstəkardır – bəstəkarlar da qüdrətli şairdirlər. Bu tipli əsərlərdə hər iki yaradıcının – şairlə bəstəkarın qəlbi birgə döyünür. Fərqi yoxdur, təbiət-məhəbbət, ictimai, ailə-məişət mövzulu əsərlər, mahnılar olsun. Hər iksinin adı qoşa çəkilir; “Bakı sabahın xeyir”, “Ana Kür”, “Gözümün nuru- canım Ana”, “Kəndimiz” və daha nə qədər oynaq, ləziz musiqili mahnı mətnli şeirlərdə sözlə-səs, hisslə-duyğu, qəlblə-ruh, ləyaqətlə-məhəbbət, insan hisslərilə zamanın psixologiyası vahid bir görkəm alır, arzu-istək-məhəbbət şəklində qəlblərə hakim kəsilir. Sözlə musiqinin yaratdığı bu lirik-romantik həyəcan, çoxsaylı müasir insan qəlbinin, məhəbbət, sədaqət, vəfa, etibar, yaşamaq, var olmaq arzularının həyəcanları, milli və sosial ruhlu könuəllərin, bəşəri hisslərlə bağlı olan, onlara çatmaq istəyən arzu və diləklərin, hər iki sənətkarın vətəndaşlıq borcunun, qürur hissini həyəcanları, istək, arzularıdır. B.Vahabzadənin, N.Xəzrinin, İ.Səfərlinin, C.Novruzun şeirləri, T.Quliyev, C.Cahangirov, E.Sabit oğlu, R.Mirişli və digər bəstəkarların mahnı yaradıcılıqları belə təbii həyəcan, arzu diləklərlə, müqəddəs mənəvi sərvətlərlə dolu olduğu üçün bu gün də, sabah da, gələcək əsərlərdə də əbədi yaşayacaq. Poeziya və musiqiyə belə bir uzun ömürlü yaşamaq hüququ verən, şair və bəstəkar şəxsiyyətinin aliliyi, qürur hissi, vətəndaşlıq duyğusu ilə yanaşı, onların insana – zamana – təbiətə, klassik və müasir mədəniyyətə, ana dilinə, müqəddəs vətənə, türkçülüyə və islamçılığa olan ülvə məhəbbəti, özlərinə tələbkərligi – narahətçiliyi idi. B.Vahabzadə nahaqdan demirdi ki, “Bircə şeydən razıyam ki, özümdən narazıyam”. Bu narazılıq bütün yaradıcı sənət sahiblərinə, adlarını çəkdiyimiz ustad şairlərin hamısına; N.Xəzriyə də, İ.Səfərliyə də, C.Novruza da və digər sənətkarlara da eyni dərəcədə aiddir.

Mən XX əsrin və gələcək əsərlərin də böyük sənətkarı N.Xəzrinin nəğmə-mahnı mətnli şeirlərindən və ümumən poeziyasından danışmaq, bu ustad sənətkar haqqında təəssüratlarıma bir qismini demək istəyirəm.

N.Xəzrini görənlər, yaradıcılığına bələd olanlar, onu mahnılar-nəğmələr aləmindən xatırlayanlar yaxşı bilirlər ki, N.Xəzri özünəməxsus çox janrlı yaradıcılıq yolu olan, bənzərsiz poetik üslubu, ləyaqətli poeziya dili ilə könüllərə yol tapan, “bir ürəkdə bir dünyalıq hiss-arzu-istək məhəbbət” yaşadan və qoruyan Azərbaycan-türk, eləcə də dünya mədəniyyəti xadimləri ilə qurduğu mehriban-səmimi yaradıcılıq əlaqələri ilə nümunə göstərən, xüsusilə bənzərsiz poeziyası ilə oxucuların dillər əzbəri olan ustad sənətkarlardan idi. Yeni şairlər nəslinin inkişafında özünün təcrübə poeziya yolu ilə müəllimlik edən böyük şair, dramaturq, ictimai xadim idi. Odur ki, müasir tənqid və ədəbiyyatşünaslıq həmişə onu diqqətdə saxlamış, haqqında dəyərli fikirlər – mülahizələr söyləmişdir. Belə təbii münasibət N.Xəzri sənətinə bu gün də davam edir.

N.Xəzri son dərəcə fitri istedadla malik sənətkar idi. Nəinki poeziyasının, bütünlükdə ədəbi-bədii irsinin əsas mövzusu insan-təbiət-zaman olan bu qüdrətli şairin axtarış-müşahidə və məşqlər dairəsi çox geniş və rəngarəng olmuşdur: “təbiət, onun insanı valeh edən gözəllikləri, kainat, onun möcüzəli sirrləri... Məhəbbət, onun əzab və izzətləri... Sənət, onun eniş-yoxuşundan keçən sənətkar ürəyinin həyəcanları... olmuşdur. Bütün bu qüdrətli mövzuların əsasında insan – onun istək və arzuları, müxtəlif təbiət və cəmiyyət hadisələrinə münasibəti, mübarizəsi və izzətləri dayanır”. N.Xəzri üçün sanki hər şey; görünən və görünməyən varlıqlar, əzəmətli – füsunkar təbiətin özü də insana görə mənalıdır.

O qədər zirvə var adsızdır hələ,

Vüqarı bir böyük cahan kimidir.

Şöhrəti düşməyib ağza-dilə,

Dağlar da dünyada insan kimidir.

N.Xəzri təbiət, ümumən canlı və cansız varlıqlar aləmində müşahidə etdiyi sosial-milli və bəşəri-hissi və psixoloji amillərin hədd və imkanlarını, özünün fərdi düşüncələr aləmindən keçirir, onlara geniş-əngin könüllər dünyasının gözü ilə baxır, qənaətlərini milliləşdirməkdə-ictimailəşdirməkdə heç bir narahatlıq hiss etmir. Onun şəxsi qənaətlərində insan-təbiət-ana torpaq, bütövlükdə canlı və cansız varlıqlar arasında üzvi bir əlaqə, bağlılıq, vəhdət var. Bu vəhdət və bağlılığın kökündə “hər şeyi yandıran, yalnız özünə gücü çatmayan məhəbbət”, gözəllik dayanır. Bax! Əsil poeziya elə budur!... Xalqdan, klassik ənənələrdən əxz etdiyi bu hikmət və mərifət şair xəyalının, duyğu və düşüncələr aləminin, obrazlar dünyasının N.Xəzriyə məxsus “Bir könlüdə bir dünya” poetik tablosunu yaradıb:

... Baxıram səmaya

Min bir heyvətlə

Sönük misralarım qəlbimi sıxır,

Göylər şeir yazır, alovlu xətlə,

Dağların başında

İldırım çıxır.

“İllər və sahillər”, “Dərələr” kitablarını oxuduqca hiss edirsən ki, N.Xəzri hər bir şeirində şairliklə yanaşı, rəssamlıq, psixoloqluq, filosofluq, müasir, cəsarətli vətəndaşlıq edir. Nikbinlik, səmimiyyət və təvazökarlıq N.Xəzri poeziyasında bəşəri-sosial tələb və ehtiyaclar, həm də qüdrətli, milli və şəxsi hiss və duyğular şəklində bədiiləşir.

O, müşahidə altına aldığı ən adi detallı da, hisslər, duyğu və düşüncələr aləmindən keçirir, onu arzu-istək, qəlb, könül aləmi ilə sorğu suala tutur, müasir hiss və düşüncələrin tələb və ehtiraslarına uyğun qiymətləndirir. Odur ki, N.Xəzrinin poeziyası heç bir maneəyə rast gəlmədən oxucuların qəlbinə yol tapır. Bir də ona görə ki, N.Xəzri fotoqraf dəqiqliyi ilə qələmə aldığı mövzunu, ustad rəssam səliqəsi ilə bədiiləşdirə bilir. Bununla da “həyat və bədii həqiqət”, “tarixdə insan – insanda tarix” faktına sadıq qalır. Bu o deməkdir ki, N.Xəzrinin poeziyasında daha çox, hisslər – duyğu və düşüncələr, onları dilə gətirən, lal duyğulara həyat verən, yüksək səviyyədə obrazlaşan sözlər, müasir insanın istək və arzuları danışır, şeir hər bir oxucunun səviyyəsinə, onların lirik-romantik düşüncələrinə uyğun məna kəsb edir. Belə kamil poetik səviyyənin obrazlaşmanın sirri bir də ondadır ki, N.Xəzrinin əksər şeirlərində təbiətlə insan – insanla təbiət bir-birini əvəz edir. Məğrur insan vüqarlı təbiətə, füsunkar təbiət isə şairin nəzərdə tutduğu insana bənzəyir:

...Üstündə ulduzlar qucaq-qucaqdır,

Fikirlər başında duman kimidir.

Eh, adsız olsa da,

Dağ yenə dağdır.

Dağlar da dünyada insan kimidir. Və yaxud

Əyər ki, yıxılısam çinar göstərin,

Mən ona söykəyib Arana baxım.

Gözlərim görməsə Göy-gölü verin

Mən onun gözlə cəhana baxım.

Vaxtilə N.Xəzrinin poeziyasından yazanların demək olar ki, hamısı onu qüdrətli, müasir hisslər, duyğular şairi, mənəvi-əxlaqi kamilliyin, yüksək mədəniyyətin, obrazlı bədii təfəkkürün, misilsiz əxlaq və tərbiyə normalarının şairi kimi vəsf ediblər. Sovet dövlətinin “Mərkəzi respublika mətbuatında, “Pravda”

qəzetinin səhifələrində şairin “Əsrə etiraf” şeirlər məcmuəsi, “İnam” poeması haqqında təqdirədirici məqalələrin çıxması bütövlükdə müasir Azərbaycan şeirinin ümumittifaq təsdiqi”²³ demək idi. Və yaxud 1970-ci ildə çap olunan N.Xəzrinin “Dərələr” kitabına yazdığı “Şair haqqında düşüncələr” məqaləsində, böyük – ustad tənqidçi, ədəbiyyaşünas alim K.Talıbzadə yazırdı ki, “Vətən torpağının tərənnümü Nəbi şeirinə genişlik, ənginlik verir. “Sakit sətirleri”ndə əslində o qədər də sakit olmayan duyğularını, fikirlərini ifadə edir, şəhərlərlə planetlər arasındakı məsafələri zaman və illərin necə sürətlə yaxınlaşdığını bildirir”. Əslində bu qəbildən olan təqdirədirici mülahizə və rəylər çoxdur, onların sayını artırmaq da olar. Biz belə qənaətdəyik ki, N.Xəzri yaradıcılığı, xüsusilə poeziyası ayrıca, geniş həcmli tədqiqatların mövzusuudur. Qəzet və jurnal səviyyəsində çoxsaylı təqdir edici məqalələr yazılsa da, N.Xəzri sənətinin bənzərsiz üslubu, poeziya dili, ideya-məzmun kamilliyi, tematik zənginliyi, bütövlükdə ədəbi-bədii irsi geniş – sistemli və ardıcıl şəkildə araşdırılmalıdır. Bir də ona görə ki, N.Xəzri ustad şair olmaqla yanaşı, təvazökar, nəcib – lirik qəlbli azərbaycalı-türkçü-islamçı-böyük vətəndaş-qüdrətli ziyalı olmuşdur. Onun bütün poeziyasında insan-təbiət və zaman, bu üçlüyün psixologiyası hisslərin, duyğu və düşüncələrin iştirakı ilə açılır, bədləşir. Bu o deməkdir ki, yüksək səviyyədə lirik istedad, müşahidə, axtarışlar qabiliyyəti, davamlı poetik məşqlər, təkərsiz yaradıcı məqsəd və müsbət ideal olan yerdə, könülləri oxşayan – fəth edən sənət, əsil poeziya yaranır. Bu öncül xüsusiyyətlər, N.Xəzri kimi təbii, bənzərsiz ilham sahibinin zinət və bəzəyi olmaqla yanaşı, çoxsaylı oxucu kütləsinin mənən-ruhən təmizlənməsində, hissi-idraki cəhətdən tərbiyə olunmasında kara gələn təbiyə vasitəsi təsiri bağışlayır.

N.Xəzrinin həyat, yaşamaq eşqi aşılayan, poetik müasir zamanından ucada duran lirikası, nəinki XX əsrin, gələcək əsrlərin də kamil sənət nümunələri kimi əbədidir. Onun poeziyası müasir düşüncələr, məhəbbət və həyat eşqilə mayalandığı üçün, Azərbaycan və müsəlman, türk dünyasının poeziyasıdır. Bu füsunkar poeziyanın kökündə insan-zaman-yasamaq eşqi, gözəllik-böyük məhəbbət və tanrı haqqı dayanır:

...Mən bir dənizəm ki, eşqim səhərdir,
Səni düşünürəm, əzizim yenə.
Mənim dalgaları xatirələrdir,
Qoy çatsın qəlbimin sahillərinə.
Əsil məhəbbət ki, böyük hünərdir,
Coşar ümman kimi təzə arzular,
Mənim dalgaları xatirələrdir,
Orda tufan da var, buruqlar da var...

N.Xəzri “Ağ çiçək”, “Mavidir”, “Dərələr”, “Külək”, “Sənin üçün”, “Ucalıq eşqi” və daha nə qədər ülvı hisslər – məhəbbət mövzulu əsrlərində insanla zaman, arzu diləklərlə əməllər arasında ünsiyyət, məhrub-ançılıq yaradan, böyük ülvı məhəbbətə qol-qanad verən qüdrətli qüvvə kimi insanlaşdırdığı təbiəti və insanı əsil səbəbkar hesab edir. “Dərəyəm, tərəyəm, atəşəm, suyam, günəş də məndədir, ay da məndədir. Mən insan övladı, torpaq oğluyam, dəniz də məndədir, çay da məndədir” – deyən şair daha irəli gedərək “Mənəm kainatın uca zirvəsi, dağların bəmbəyaz buludu mənəm, bu günün susmayan səsi, nəşəsi, uzaq əsrlərin sükutu mənəm” deyərək insan və təbiətin qüdrətini vəsf etməklə yanaşı, poeziyanın, əsil lirik şeirin sərhətsiz olduğunu, kökləri-rişələri dərinlərdə olan hissi-idraki düşüncələrin hüdud və imkanlarının sonsuzluğunu, əbədiliyini, milli-bəşəri təsir gücünün qüvvəsini nümayiş etdirir. İnsan, təbiət və narahat dünya N.Xəzri poeziyasının əsas – şah mövzusuudur. “Məni susdursa zaman, səni özüm sanaram, səhər kimi oyansan günəş kimi yanaram” – deyən şair bütün əlçatmazlıqlara, bütün fənalıqlara sinə görə bilən, arxalanan – söykənən əsas qüvvə kimi təbiəti – məhəbbəti köməyə çağırır.

Bizdədir dünyanın sevinci, qəmi.
Bəs niyə susuruq, görüşəndə biz?
Böyük məhəbbət də, böyük çay kimi,
Axır ürəklərdən, səssiz-səmirsiz.

N.Xəzri bəzən insanın hiss və duyğuları ilə, mövcud zaman arasında qarşıdurma yaradan hallara, təzadlara qarşı insanı – məhəbbət əhlini təmkinli, vüqarlı olmağa, özünü tanımağa səsləyir. İnsana təskinlik verməklə, ona bir çox cəhətdən güclü olduğunu xatırladır. Şairə görə bütün insanlar dünyaya arzu və istəklərlə, yaşamaq eşqilə gəlir. Dünyada arzusu olmayan insan yoxdur. Arzular-diləklər insan ömrünün zinət və bəzəyi kimi, onun ömür sürmək həvəsini və ehtiyaclarını artırır, insan özü ilə tək qalanda belə bu həvəs və ehtiyac onu darıxmağa qoymur. Mən bu qənaətdəyəm ki, N.Xəzrinin bütün poeziyasının özünəməxsus musiqi notları, ritmi, ahəngi, musiqi çaları var. Şeiri oxumaq qaydasına düzgün riayət edən hər kəs, N.Xəzri şeirinin bəlağətini, musiqi tutumunu aydın görə - hiss edə bilər. Bu da bütövlükdə N.Xəzri poeziyasının pak və güclü lirizmi, kökləri dərinlərdə olan hiss və duyğuların təsiri, ustad bir sənətkar kimi kamil – bütöv şəxsiyyəti ilə bağlı məsələdir:

...Çağlayır, ağıza, dodağa çin-çin,

Onu yer səsləyir, göy alqışlayır.
Burda qurtarsa da sahil mənimçin,
Bəlkə başqasıçin burdan başlayır.

Hər ömrün ölçüsü dünyada ildir,
Həyat təbiətin şah əsəridir.
İllər ömürlərin sonu deyildir,
İllər ömürlərin sahilləridir.

Deməli, insana məxsus hisslər, düşüncələr, arzu və diləklər, məhəbbət obrazları ilə, təbiətdən, ümumən canlı və cansız varlıqlardan aldığı, seçdiyi dəniz, dağ, dərə, çiçək, xəzri, çinar, vurğunu olduğu rəng obrazları; mavi, göy, ağ və s. arasında əlaqə və bağlılığı yaradan şairin uca sənətkarlığı, bənzərsiz səmimiyyəti, təvazökarlığı, vətəninə, ana dilinə dərinləndən bağlılığı, yüksək mədəniyyəti, klassik və müasir sənət və ədəbiyyata dərin hörmət hissidir. “Sənin üçün nəğmələr”, “Qafqaz zirvələri”, “Çinar və mən”, “Min bir sətir”, “Əlvan yarpaqlar”, “Dərələr” silsilə şeirləri bunu deməyə haqq verir ki, N.Xəzri nəinki Azərbaycanın, bütün türk dünyasının bənzərsiz sənətkarı kimi, əsrinin və gələcək əsrlərin əbədi şairidir. Bu əbədiliyi də o, halal zəhməti, özünə-vətəninə-dilinə, türkçülüynə və islamçılığına dərin məhəbbəti ilə qazanmışdır: “Min dəfə zirvəyə baxmaq yerinə, bircə yol zirvədən baxmaq yaxşıdır” deyən şair hər bir uğurun, nailiyyətin əsasında böyük halal zəhmətin, həyata-insana-vətənə ülvə məhəbbətin dayandığını təbliğ və müdafiə edir. N.Xəzrinin böyük fikir – hiss həyəcan sənəti, bütövlükdə yüksək bədii ləyaqətin, ədəb-ərkanın, arzu istək və diləklərin, qəlb-könül döyüntülərinin, yaşamaq həvəsini qoruyan və yaşadan məhəbbətin – gözəlliyin sənətidir. Bu poeziya həm də insana-zamana-təbiətə müraciətlər, sorğu-suallar, giley-güzarlar peoziyasıdır. N.Xəzri hər bir təbiət hadisəsini, insanın arzu və diləklərinə, könül dünyasına uyğun mənalandıran və bu yolla da təbiət-insan-zaman arasında olan əlaqə, bağlılıq və ünsiyyətin əbədiliyini göstərməyi bacaran böyük sənətkar idi. Onun “Çay axır”, “Ağ çiçək”, “Mavidir”, “Zirvə”, “Dərələr”, “Çinar”, “Külək” və daha nə qədər poeziya nümunələrində, insan kimi, təbiətin də özünəməxsus arzu və diləkləri, giley-güzarları, tələb və ehtiyacları var. “Külək” nəhaq – boş yerə əsmir. Bir tərəfdən insana həm sevinc, həm ümid bəxş edir, həm də bir varlıq kimi, özünün – sevgisini və sevincini axtarır:

Yenə payız gəldi qonaqlar kimi,
Soldu məhəbbətim yarpaqlar kimi.
Ürək pıçıldaıyır dodaqlar kimi,
Külək, niyə belə əsirsən külək?
Niyə ümidimi kəsirsən külək?

O ürək ağrıtdı, ürək incitdi,
Bir eşqin sevimli nəğməsi bitdi.
Sanki məhəbbətim xəyalıdı, getdi...
Külək, niyə belə əsirsən külək?
Səndəmi sevgini gəzirsən külək?!

N.Xəzri poeziyanın ən bariz gözəlliklərindən biri də budur ki, o, qələmə aldığı mövzuların və ünvanlandığı obyektlərin dili ilə danışır. Bu söz-söhbətlərdə bir dənə də olsa yad kəlmə - ifadə müdaxilə etmir, şairə mane olmur.

Bu kiçik yazı N.Xəzrinin “İllər və sahillər”, “Dərələr” kitablarını yenidən oxuduğum zaman aldığım təəssüratların, gəldiyim nəticələrin az bir qismidir. Bu kitablarda şeirdən-şeyrə keçdikcə belə qənaətə gəldim ki, N.Xəzrinin əsas obyekti, poetik baş mövzusu mənəvi-əxlaqi kamillik, hissi-idraki gözəlliyi qoruyan – yaşadan halal zəhmət, böyük vətəndaşlıq borcu, tanrı haqqı – insan və təbiətə ülvə məhəbbətdir. Belə bir ideal, mənəvi-əxlaqi kamillik borcuna, qüdrətli vətəndaşlıq hissində-duyğusuna sahib olan N.Xəzrinin özünə xüsusilə zamanəsinə münasibətinin əsasında “Sənətkar və vətəndaşlıq borcu” dayanır. Şairə görə hər uğurlu neməti, sənəti yaradan mənəvi borcdur. Bu borcu mənalandıran, dilə-dişə düşməkdən qoruyan halal zəhmət və vətənlə, ana torpaqla, azərbaycanlı olmaqla fəxr etməkdir. N.Xəzri bütün ədəbi-bədii irsi ilə bunu sübut edə bildi:

...Vətənim günəşdir, nur alır cahan,
Qadir insanları ulduzlarıdır.
Sən halal zəhmətə qayıdan zaman,
Deyirəm təzə bir ulduz da vardır.

N.Xəzri lirik şeirlərlə yanaşı, qüdrətli poemalar, nümunəvi dram əsərlərinin müəllifidir. Onun ədəbi-bədii irsi yenidən, sistem və ardıcılıqla araşdırılmalıdır. Əminəm ki, müasir tənqid və ədəbiyyaşünaslıq bu vacib və zəruri işin öhdəsindən gələcəkdir.

Böyük Ulu tanrıdan N.Xəzriyə rəhmət diləyirəm, Allah ruhunu şad eləsin – qəbri nurla dolsun – Amin!.

В одной душе существует целый мир

В статье рассказывается о стихах – текстах песен, в целом о поэзии народного поэта Наби

Хазри. Отчетливо показано, что объектом и темой поэзии Наби Хазри является время, природа и человек. В характеристике этой троицы Наби Хазри полагается на принципы и требования морально-нравственного совершенства чувств и мыслей, и описывает их с высокой художественностью. Это связано с уникальностью, разносторонностью стиля Наби Хазри. В статье были использованы книги стихов Наби Хазри «Годы и берега», «Овраги», приведены примеры его поэзии. Также основывались на примерах научно-теоретической литературы, посвященной поэту.

Ключевые слова: время, природа, человек, нравственность, стиль.

There is a whole world in one soul

The article tells about poems - lyrics, in general, about the poetry of the national poet Nabi Khazri. It is clearly shown that the object and theme of Nabi Khazri's poetry is time, nature, and man. In characterizing this trinity, Nabi Khazri relies on the principles and requirements of the moral perfection of feelings and thoughts and describes them with high artistry. This is due to the uniqueness, versatility of the style of Nabi Khazri. The article used books of Nabi Khazri's poems "Years and Shores", "Ravines", examples of his poetry are given. Also in article was given examples of scientific and theoretical literature on the poet.

Keywords: time, nature, man, morality, style.